

6 Бухгалтерський облік в Україні (за національними положеннями): Навчально-практичний посібник / За ред. П. В. Мельника. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. — 392 с.

7 Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку. — К.: КНЕУ, 2001. — 334с.

8 Кужельний М. В. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку// Бухгалтерський облік і аудит. — 2005. — № 8—9. — С. 45—49.

9 Основи економіки та системи обліку у фармації: Навч. посіб. для ВНЗ / За ред. проф. А. С. Немченко. — Х.: НфаУ: Золоті сторінки, 2005. — С. 225—227.

10 Управління фармацією: Підручник для студ. вищ. навч. закладів/ За ред. проф. В. М. Толочка. — Х.: НфаУ: Золоті сторінки, 2004. — 388 с.

Стаття надійшла до редакції 5.04.2008 р.

УДК 657.424

І. В. Ткач,
асистент кафедри
обліку, аналізу та аудиту в АПК,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Рассмотрена экономическая сущность капитальных инвестиций. Проведен анализ нормативно-правового обеспечения учета капитальных инвестиций.

By means of this article the author explores the economic nature of capital investment. The regulation of accounting capital investment is analyzed.

Ключові слова: *інвестиції, капітал, капітальні інвестиції, необоротні активи, витрати, відтворення необоротних активів.*

Основою розвитку матеріального виробництва будь-якої країни є капітальні інвестиції, здійснення яких забезпечує впровадження у виробництво новітніх технологій, забезпечує підвищення конкурентоздатності господарюючих суб'єктів, що набуває особливого значення в умовах вступу України до Світової організації торгівлі.

Дослідженню теорії і практики ведення обліку капітальних інвестицій приділено увагу багатьох науковців, серед яких І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Л. К. Сук, З. Задорожній, Н. М. Ткаченко, Т. П. Остапчук, Н. Лисенко, І. М. Павлюк. У той же час у

законодавстві України не існує чіткого визначення поняття «капітальні інвестиції», науковцями часто не застосовується системний підхід до їх вивчення, не існує узгодженого підходу до сутності капітальних інвестицій як об'єкта бухгалтерського обліку.

Перш за все, на нашу думку, подальшого дослідження потребує питання економічної сутності капітальних інвестицій як об'єкта бухгалтерського обліку, що, в свою чергу, забезпечить належну організацію обліку капітальних інвестицій.

Тому метою написання даної статті є спроба з'ясувати економічну сутність капітальних інвестицій як об'єкта бухгалтерського обліку.

Насамперед розглянемо етимологію терміну «капітальні інвестиції», який можна визначити як інвестиції в капітал. Термін «капітал» походить від латинського слова *capitalis*, що означає головний, і вживається у різних аспектах: «майно», «самозростаюча вартість», або нагромаджена праця у різних уречевлених формах. З точки зору представників класичної школи політекономії (А. Сміт, Д. Рікардо) під капіталом розуміється нагромаджена праця (засоби виробництва). К. Маркс поділяє капітал на постійний і змінний. Постійний (основний) — це та частина капіталу, яка перетворюється на засоби виробництва і позначається буквою *C* (від лат. *constant* — постійний). Частину капіталу, що витрачається на придбання робочої сили, Маркс назвав змінним капіталом — *V* (від англ. *variable* — змінний) [1]. І. О. Бланк визначає інвестиції, як вкладення капіталу у всіх його формах у різні об'єкти (інструменти) господарської діяльності з метою одержання прибутку, а також досягнення іншого економічного чи позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику і ліквідності [2].

Отже, якщо розглядати інвестиції в капітал на рівні суспільства в політекономічному розумінні, то це інвестиції (вкладення) ресурсів в основний капітал.

Якщо розглядати інвестиції в основний капітал на рівні підприємства, а бухгалтерський облік забезпечує збір та обробку даних про господарські операції підприємства, то в обліку, до засобів виробництва (основного капіталу) відносяться активи підприємства, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року або операційного циклу, якщо він довший за рік, тому їх називають необоротні активи. До їх складу входять: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи та довгострокові біологічні активи. Отже, на рівні під-

приємства капітальні інвестиції — це вкладення ресурсів у вартісному вимірі в необоротні активи.

Проаналізувавши нормативно-правове забезпечення з обліку капітальних інвестицій, можна дійти висновку, що на сьогодні в чинних П(С)БО відсутнє чітке визначення терміну «капітальні інвестиції». Так, у п.4 П(С)БО 7 «Основні засоби» наведено лише визначення терміну «незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи» — це капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних активів, введення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося, а також авансові платежі для фінансування будівництва [3], а в п.14 П(С)БО 7 «Основні засоби» зазначено що «витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта збільшують первісну вартість об'єкта основних засобів» [3].

Крім того, п. 1.28.1. ст. 1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» гласить, що «під капітальною інвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації згідно з цим Законом» [4]. В ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що «інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень» [5]. У той же час в Інструкції щодо складання форм державних статистичних спостережень № 2-інвестиції «Звіт про капітальні інвестиції» та № 1-інвестиції «Звіт про інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)» відсутнє чітке визначення капітальних інвестицій, а лише вказано, що у рядку 110 форми № 2-інвестиції «Звіт про капітальні інвестиції» відображаються капітальні інвестиції, до яких належать інвестиції в основний капітал (основні засоби), в інші необоротні матеріальні активи; витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта; інвестиції у необоротні нематеріальні активи, а також витрати на формування основного стада [6]. В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій також не міститься визначення терміну «капітальні інвестиції», проте зазначено, що рахунок 15 «Капітальні інвестиції» призначений для обліку витрат на придбання або створення

матеріальних і нематеріальних необоротних активів [7]. Отже, існуюче нормативно-правове трактування поняття «капітальні інвестиції» не надає чіткого розуміння їх сутності.

Такого ж висновку можна дійти, аналізуючи праці вітчизняних науковців, які в тій чи іншій мірі займаються дослідженням обліку капітальних інвестицій. У табл. 1 подано визначення поняття «капітальні інвестиції» вітчизняними вченими.

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

№ п/п	Визначення	Джерело інформації
Визначення капітальних інвестицій як витрат		
1	До капітальних інвестицій належать такі <i>витрати</i> : на будівельно-монтажні роботи, на придбання обладнання, інструменту, інвентаря, на закладання і вирощування багаторічних насаджень, формування основного стада, а також інші види капітальних вкладень	Л. К. Сук [8]
2	Капітальними інвестиціями, або капітальними вкладеннями, називають <i>витрати</i> , пов'язані зі створенням, придбанням та реконструкцією основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів	Т. Г. Маренич [9]
3	До капітальних інвестицій відносяться <i>витрати</i> капіталу на створення або придбання матеріальних або нематеріальних активів, що здійснюються з метою збільшення капіталу	І. М. Павлюк [10]
4	Капітальні інвестиції — це <i>витрати</i> на будівельно-монтажні роботи, придбання будівель або їх частин, обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-пошукові роботи, геологорозвідувальні і бурові роботи, а також витрати на відведення земельних ділянок і переселення у зв'язку з будівництвом, на підготовку кадрів для підприємств, що будуються та ін.	Н. М. Ткаченко [11]
5	Під капітальними інвестиціями розуміють <i>затрати</i> на спорудження, виготовлення або придбання основних засобів, а також реконструкцію, розширення і технічне переозброєння діючих підприємств	Н. М. Грабова [12]

Закінчення табл. 1.

№ п/п	Визначення	Джерело інформації
6	Капітальні вкладення — це <i>витрати</i> на створення, розширення, реконструкцію й технічне переобладнання основного капіталу, а також пов'язане з цим збільшення оборотного капіталу	П. С. Рогожин [13]
7	Капітальні інвестиції — <i>витрати</i> на придбання або створення (будівництво) основних засобів і матеріальних та нематеріальних необоротних активів, які додаються до балансової вартості цього активу, якщо є ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які передбачають первісно оцінений рівень продуктивності існуючого активу, надходять до підприємства	Н. Лисенко [14]
8	Капітальні інвестиції — це <i>витрати</i> капіталу на утворення або придбання матеріальних і нематеріальних об'єктів, що здійснюються з метою приросту його вартості	О. Петрик [15]
Інші підходи до визначення капітальних інвестицій		
1	Капітальні інвестиції — це кошти, що спрямовуються на відтворення основних засобів, розширення, реконструкцію і модернізацію підприємств і споруд, здійснення технічного прогресу у всіх галузях господарства, спорудження житла, шкіл, лікарень та інших об'єктів соціально-культурного призначення, геологорозвідувальні та проектні роботи	В.С.Лень [16]
2	Капітальні інвестиції — це внутрішні інвестиції підприємства в основний капітал, які передбачають капітальне будівництво та придбання основних засобів, придбання та виготовлення інших необоротних активів з метою нарощення і отримання в довгостроковому періоді доходу, а також витрати, пов'язані з поліпшенням об'єктів основних засобів, що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання таких об'єктів	Т. П. Остапчук [17]
3	Придбання об'єктів основних засобів за плату, а також їхнє будівництво являють собою капітальні інвестиції підприємства	Л. Г. Ловінська [18]

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що досить поширеним є трактування сутності капітальних інвестицій як витрат, хоча існують й інші підходи до визначення цього поняття.

На нашу думку, капітальні інвестиції не слід трактувати як витрати. Перш за все тому, що витрати є елементом Звіту про фінансові результати і згідно з п.6 П(С)БО 16 «Витрати» «витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками)» [19]; по-друге, здійснення капітальних інвестицій, на відміну від витрат, не впливає на фінансовий результат підприємства, а вартість витрачених грошових, матеріальних, трудових та інших ресурсів підприємства формують первісну вартість об'єкта капітальних інвестицій і таким чином капіталізується. Вартість введеного в експлуатацію об'єкта основних засобів, інших необоротних матеріальних, нематеріальних та довгострокових біологічних активів буде включатися до витрат підприємства поступово протягом всього періоду корисного використання необоротного активу шляхом нарахування амортизації.

Капітальні інвестиції слід розглядати, принаймні, в трьох аспектах: відтворювальний, вартісний і технологічний.

Важливим для з'ясування економічної сутності капітальних інвестицій є розуміння сутності відтворення необоротних активів підприємства. Як відомо, існує просте і розширене відтворення засобів виробництва. До простого відтворення відноситься заміна зношених та застарілих засобів виробництва, при цьому розмір капітальних інвестицій дорівнює розміру попередньо накопичених амортизаційних відрахувань. До розширеного відтворення відноситься технічне переоснащення підприємства, при цьому збільшуються виробничі потужності підприємства, покращується технологія виробництва, підвищується продуктивність праці. Розмір капітальних інвестицій на розширене відтворення засобів виробництва перевищує розмір накопичених амортизаційних відрахувань.

Процес відтворення необоротних активів можна продемонструвати за допомогою схематичного рахунку «Відтворення необоротних активів» (рис. 1)

За дебетом рахунка «Відтворення необоротних активів» відображаються здійснені капітальні інвестиції, а за його кредитом — нарахування амортизації необоротних активів. При цьому цей

процес можна розглядати як у динаміці, так і на певну дату. Якщо оборот за кредитом перевищує оборот за дебетом, то на підприємстві за відповідний період відбулось зношення необоротних активів; якщо обороти рівні, то відбулось просте відтворення засобів виробництва; якщо ж дебетовий оборот перевищує кредитовий — то має місце розширене відтворення засобів виробництва. Кредитове сальдо показує суму, на яку підприємство має гостру необхідність здійснити капітальні інвестиції для забезпечення простого відтворення необоротних активів, а значить і нормального функціонування підприємства в середньостроковому періоді. Дебетове сальдо показує суму, на яку на підприємстві відбулося розширене відтворення засобів виробництва на певну дату. Отже, з точки зору відтворення необоротних активів, капітальні інвестиції — це вартісний вимір відтворення основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів та довгострокових біологічних активів.

«ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ»

Дебет	Кредит
Капітальні інвестиції	Амортизація
Оборот	Оборот
Сальдо	Сальдо

Рис. 1. Відтворення необоротних активів

З вартісної точки зору капітальні інвестиції — це вартість фінансових, матеріальних, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів спрямованих на придбання (створення) необоротних активів, що капіталізується.

З технологічної точки зору капітальні інвестиції — сукупність технологічних процесів (будівельно-монтажні роботи, придбання будівель або їх частин, обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи, проектно-пошукові, геологорозвідувальні і бурові роботи, пусконаладжувальні роботи тощо), а також модернізація, модифікація, добудова, реконструкція й технічне переобладнання основних засобів.

Слід відрізняти капітальний ремонт від поліпшень основних засобів, адже під час капітального ремонту основні засоби тільки підтримуються в працездатному стані, тоді як при здійсненні поліпшень відбувається їх відновлення. Варто зазначити, що п. 14 П(С)БО 10 «Основні засоби» передбачено, що витрати на поліпшення об'єкта основних засобів (модернізацію, модифікацію, добудову обладнання, реконструкцію тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта, збільшують первісну вартість об'єкта основних засобів, отже, вони відносяться до капітальних інвестицій.

Таким чином, можна дійти такого висновку. На рівні суспільства в загальноекономічному аспекті капітальні інвестиції є інвестиціями в основний капітал. На рівні підприємства — це вартість фінансових, матеріальних, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів, спрямованих на відтворення необоротних активів (основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів та довгострокових біологічних активів), що капіталізується.

Література

1. Беляєв О. О., Бебело А. С. Політична економія: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — 328 с.
2. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, 1995. — 448 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92.
4. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 року № 335/94-ВР.
5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 10 грудня 1991 року № 1955-ХІІ.
6. Інструкція щодо складання форм державних статистичних спостережень № 2-інвестиції «Звіт про капітальні інвестиції» та № 1-інвестиції «Звіт про інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)»: Затверджено наказом Державного комітету статистики України від 9 жовтня 2006 р. № 476.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підпри-

ємств і організацій: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291.

8. Сук Л. К. Облік капітальних інвестицій // Бухгалтерія в сільсько-му господарстві. — 2003. — № 19. — С. 2—9.

9. Маренич Т. Г. Бухгалтерський облік в агроформуваннях: Підручник./ за ред. В. Я. Амбросова. — 2-ге видання, доповнене і перероблене. — К.: ВД «Професіонал», 2005. — 896 с.

10. Павлюк І. М. Бухгалтерський облік основних засобів та інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів: Навчальний посібник / І. М. Павлюк. 2-ге видання уточнене і доповнене — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 159 с.

11. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник — 2-ге вид. доповнене і перероблене. — К.: Алерта, 2007. — 954 с.

12. Грабова Н. М., Кривоносов Ю. Г. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках: Навч. посібник: 3-тє вид., допов. — К.: А.С.К., 2002. — 416 с.

13. Рогожин П. С. Гойко А. Ф. Економіка будівельних організацій. — К.: Видавничий дім «Скарби», 2001. — 448 с.

14. Лисенко, Н. Актуальні питання обліку капітальних інвестицій підприємствами (на прикладі житлово-комунального господарства) / // Бухгалтерський облік і аудит. — 2005. — № 6. — С. 24—33.

15. Петрик О. Облік, аналіз, і аудит капітальних інвестицій відповідно до міжнародних і національних стандартів / О. Петрик, І. Чумакова. — // Бух. облік і аудит. — 2000. — №: 9. — С. 24—34.

16. Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 556 с.

17. Остапчук Т. П. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему: «Облік і контроль капітальних інвестицій: теорія і практика здійснення».

18. Бухгалтерський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін. — К.: КНЕУ, 2002. — 370 с.

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 року № 318.

Стаття надійшла до редакції 00.00.2008 р.